
QUARANTA ANYS DE PALEONTOLOGIA AL CARRER DE SANT ANTONI

M. Crusafont Pairó

PREÀMBUL

Una petita col·lecció de paleontologia, sobretot de mamífers fòssils (petita quant al nombre de troballes) existia ja a la nostra ciutat abans de la inauguració del Museu, l'any 1.931. Aquesta col·lecció estava integrada per les restes fòssils trobades a Sabadell i rodalies en els primers decennis del segle, i anys anteriors. La primera etapa de la Paleontologia a Sabadell comença en realitat l'any 1.887 quan un desconegut troba a un pou de la riera de Can Barba (terme de Terrassa) un caní de Rinoceró que després ha resultat ésser l'*Aceratherium incisivum*, que es troba encara en les nostres col·leccions. Probablement hi intervingué el farmacèutic Sr. Francesc Benessat a qui tant deu la ciutat (o la vila d'aleshores) de mitjan i finals de segle. I aquella història aleshores començada continua avui per bé que amb una esplendor que aquell patrici mai no hauria somniat.

Creiem doncs que aquella peça dentària de l'*Aceratherium* té un gran valor històric i com a tal la respectem encara en les nostres avui prolíxes col·leccions.

La segona troballa fou feta pel mateix farmacèutic Benessat el mateix any, segons consta en una publicació del Canonge Almera feta a «Crònica Científica» sota el títol de «Découverte de grans mammifères fossiles en Catalogne». El material trobat fou un fragment de maxil·lar amb dues peces superiors de l'anomenat *Hipparion* (aleshores *H. gracile*). La resta anà a parar a la magnífica col·lecció paleontològica que tenia el Dr. Almera al Seminari Conciliar de Barcelona i destruïda durant la

guerra.

Altres troballes foren fetes posteriorment, sense que poguem datar-les d'una manera segura. Entre elles, figuren els molars de Mastodont trobats a les antigues destil·leries Costa, que eren a la Riereta i en un pou de la fàbrica titulada aleshores de Quadres i Prim. També hem de ressenyar el descobriment d'una mandíbula completa d'**Hipparion** trobada en un pou de la Fàbrica Fochs; una vèrtebra de Can Quadres; uns ossos procedents del cementiri (voltants) i finalment hem d'esmentar la gran troballa del mastodont del subsòl de Sabadell descobert en obrir-se el túnel dels Ferrocarrils de Catalunya fins a la Rambla. En aquesta troballa, segons una fotografia de l'època que posseïm, intervingueren el Sr. Renom, prehistoriador de gran mèrit, i l'escolapi P. Pere Rimblas. Això era abans de la inauguració del Museu de la Ciutat. També del túnel de la Rambla (creuament dels carreres d'Horta Novella i Mina, avui Ferran Casablanca) una tortuga de gros tamany que fou batejada amb el nou nom de **Cheirogaster arrahonensis** pel P. Dr. Bergounioux, ja en l'època del Museu.

Totes aquestes restes -i alguna que podem encara oblidar- foren depositades en un passadís de la planta baixa de l'antiga Escola Industrial (avui «Obra cultural de la Caixa d'Estalvis»), situada al primer número del carrer d'En Font (aleshores «dels gitanos»), després dedicat al Cardenal Gomà.

ETAPA PREPARATÒRIA.

He de dir que les primeres armes dintre del món de les Ciències Naturals, les havia fet ja el firmant i fou en 1.927 que donava la meua primera conferència a Sabadell i en el Centre Excursionista «Sabadell».

El Centre es trobava situat en unes dependències del local social de la «Lliga Regionalista» i és allà on foren traslladades amb caràcter més o menys definitiu, totes les restes que com hem dit abans es trobaven en l'Escola Industrial d'aleshores.

Fou dos anys més tard, precisament el dia 15 de juny de 1.930, festivitat de Corpus, que s'inaugurava per medi del Centre Excursionista «Sabadell» una exposició, retrospectiva, de totes aquelles peces de valor que es trobaven dispersades per la ciutat.

Abans, però, cal fer un parèntesi: l'atzar havia volgut que el sotasignat, dedicat aleshores a la Mineralogia, en companyia del seu amic Sr. Ramon Arquer i Costajussà, descobrís el jaciment de Can Llobateres amb la troballa d'uns ossos d'**Hipparion**. Jaciment aquest que esmentem ací perquè en l'actualitat ha arribat a ésser el més ric en espècies amb **Hipparion**.

Les primeres armes paleontològiques (vista la riquesa en mamífers fòssils de la comarca i de la seva bessona el Penedès) precisament varen néixer després de la inauguració del Museu. A l'Exposició Retrospectiva s'havien instal·lat els fòssils que procedien de la «Lliga». Fou així que aquests fòssils entraren al Museu en la seva solemne inauguració el dia u d'agost del 1.931, data que commemorem amb aquesta publicació.

Ja he dit que fins aleshores m'havia dedicat preferentment a la Mineralogia. Però en

vistes de les troballes que s'havien fet abans a la trinxera dels «Ferrocarriils de Catalunya» (avui de la Generalitat) i que havien anat a parar a una col.lecció particular de Barcelona, vaig començar amb el meu company Dr. Villalta les primeres recerques pel Vallès-Penedès, començant per Sant Quirze. És així que entren a formar part del conjunt de peces antigues, dues novetats paleontològiques un Rinoceró i un molar de *Deinotherium* (espècie d'elefant miocèn amb les defenses corbades cap al sòl). De moment (apart d'una vitrina de minerals que havia agencat al Museu) els fòssils trobats fins aleshores ocupaven la Sala de Prehistòria (dedicada al cap dels anys al Sr. Vicenç Renom).

ELS PRIMERS PASSOS.

Tot el que hem dit ha quedat enrera per tal de dedicar-nos ara ja d'una manera exclusiva a la Peleomastologia. Naturalment les nostres recerques es concentraren els primers temps als jaciments del Vallès i del Penedès (no oblidem en aquesta comarca, la localitat d'Hostalets de Pierola en la qual descobriem aviat dos nivells, un sense *Hipparion* (Astaracià) i l'altre amb aquest Equid primitiu (Vallesià). Ben aviat estenguèrem el nostre radi d'acció a les zones de Calatayud-Terol on aviat descobrirem nous jaciments: Villafeliche i Murero, a la de Calatayud, i La Calera, a la de Terol. De passada anàvem descobrint noves localitats que engruixien ràpidament el catàleg de jaciments fòssils, de fora de Catalunya i de casa mateix. La nostra tasca començada amb el Dr. Villalta, continuà després amb el nostre de primer, deixeble i després col.lega Dr. Jaume Truyols. Aquest s'incorporà aviat a les nostres tasques i hi posà sobretot el seu entusiasme per l'estratigrafia, que era un complement indispensable per a la Paleontologia.

Aquests primers passos en la nostra tasca induïren al Sr. Mas, Director del Museu, a fer ampliar el local del carrer de Sant Antoni robant un gran espai al pati interior i construint la que hauria d'ésser la gran sala de Paleontologia (que fins aleshores sobrepasant la Sala de Prehistòria havia ocupat el que es avui la sala de Secretaria).

S'INICIA EL CONTACTE INTERNACIONAL.

D'aquesta època és la fundació en col.laboració amb el Sr. Arquer Costajussà i el Sr. Joan Montllor de recordada memòria, de la «Institució Bosch i Cardellach», en 1.941 que fou anomenada així fins l'any 1.945 que passà a ser «Fundació». La Institució que estigué rellogada al Museu de Sabadell havia de tenir un pervindre brillant amb col.laboració amb l'entitat museística sabadellenca. L'any 1.945, en ésser transformada en Fundació, vaig ésser elegit President, càrrec que vaig exercir durant 12 anys. I avui continua puixant i ordenadora en els aspectes culturals de la ciutat sota l'ègida del meu amic Josep Torrella, (de poc pel Sr. Joan Alsina).

El primer viatge a l'estranger fou realitzat l'any 1.946 i aleshores establiríem relacions amb el Dr. Jean Viret, de Lyon (avui traspassat), amb els nostres col.legues de París, Prof. Piveteau, Dra. Decheseaux, Prof. Lehman (despres Director de l'«Institut de Paléontologie» de París i avui ja desaparegut), el Dr. Ginsburg, el Dr. Honfetter, Dr. Lavocat i altres. A Basilea el Dr. Schaub, de recordada memòria, i el

nostre entranyable amic Dr. Johannes Hürzeler, avui encara en ple treball a la gran ciutat suïssa.

Aquest viatge ens permeté d'estreñer relacions internacionals que aviat augmentarien qui-sap-lo. Sempre havíem somniat d'arribar un dia a una col.laboració en equip europeu i, si fos possible internacional perquè intuïem que era aquest el veritable camí de treball en aquelles èpoques d'ultraespecialització (avui aguditzada). Es pot dir que l'any 1.946 posàrem els fonaments d'aquesta col.laboració que, com es pot suposar, fou després àmplia i mol fecunda.

Des d'aleshores, no paràrem de viatjar per tot Europa (al final fins a l'Àfrica, Tunísia i Marroc), tot visitant museus i donant conferències en Universitats i altres institucions.

ELS CURSETS INTERNACIONALS DE PALEONTOLOGIA.

El nostre tercer quinquenni (1.950-55) és potser el que marca millor les futures possibilitats d'actuació de la Secció de Paleontologia del Museu de Sabadell, del qual ell que signa era el sots-director. I, en primer lloc, hem de remarcar el que significa l'audàcia de l'organització a la nostra ciutat dels Cursets Internacionals de Paleontologia. Se'n celebraren quatre amb dos anys d'interregne entre cadascun. El primer d'aquests cursets tingué lloc, del 26 de juny al 5 de juliol de 1.952 i hi prengueren part diversos professors nacionals i estrangers. El segon es celebrà, del 4 al 17 de juliol de l'any 1.954 i hi participaren un gran nombre de professors, la majoria dels mateixos del primer, amb una participació total de gairebé cent representants. El tercer curset es celebrarà del 4 al 14 de juliol, de l'any 1.956 i a més hi fou realitzada la I Reunió del Terciari. Prengueren part a aquest Curset un gran nombre de professors de casa i de fora. Amb un total de prop de cent participants. El quart i darrer curset tingué lloc, del 30 de juny al 9 de juliol, de l'any 1.958 amb una gran col.laboració i amb assistència de més de cent participants.

Cal fer esment aquí de dues importants efemèrides ocorregudes en el segon i tercer cursets. En el segon, el Prof. Jean Viret (ja hem dit abans que és ja desaparegut) fou nomenat Membre Honorari del Museu en ocasió d'haver acomplert els seus seixanta anys. En el tercer, el Prof. Jean Piveteau, de la Sorbona, va inaugurar una segona sala de Paleontologia situada al primer pis del carrer de Sant Antoni i dedicada a la conca de Calatayud-Terol de la qual posseïem abundants exemplars.

CINC ANYS DE LABOR INTENSA.

El quinquenni que enclou, com hem dit, els dos primers cursets internacionals, comporta un període de gran activitat. Com a dada interessant diguem que en el Catàleg que realitzàrem amb motiu del segon dels esmentats cursets amb el Dr. Truyols, la llista de jaciments al Vallès agrupava setanta-vuit localitats i al Penedès, cinquanta-cinc. Aquestes localitats quedaven encara ampliades amb nou per al Vallès i vuit per al Penedès en el Catàleg aparegut en el tercer curset (avui encara són més les localitats descobertes en les dues comarques). La llista total d'espècies de la conca del

Vallès-Penedès comprenia ja, fins a prop de cent cinquanta mamífers fòssils (cosa que s'ha ampliat considerablement augmentant fins a la data). També augmentaren la llista de jaciments a la resta d'Espanya i, quant a les espècies noves, anaven creixent ostensiblement (en l'actualitat els tipus de la nostra tipoteca arriben a uns dos centenars).

També hem d'esmentar el nombre de publicacions, que eren en aquesta època d'unes tres-cents aparegudes en revistes nacionals i estrangeres.

A partir de l'època dels cursets es quan més activitat hi ha de cara a les relacions internacionals. Hi ha viatges per tot Europa amb conferències a Amsterdam, Utrecht, Leyden, Mainz, Sorbona, Uppsala, Helsinki i finalment, cap a l'acabament de la nostra tasca al Museu de la ciutat, una a tunis.

Al final d'aquests cinc anys cal assenyalar diversos fets importants entre ells la visita (primera) a Sabadell de l'eminent paleontòleg i especialista en Evolució, Prof. Dr. Gaylord Simpson el qual va pronunciar una conferència, organitzada per la nostra Secció de Paleontologia, al vell auditori de la Caixa d'Estalvis, al carrer de Gràcia, sota el tema de «La evolución de los mamíferos sudamericanos» pronunciada en perfecte castellà malgrat que és nordamericà. També cal remarcar les campanyes d'excavacions realitzades a Concud en companyia del Dr. Kurtén d'Helsinki i el Prof. Savage de la Universitat de Bristol, així com les dutes a terme a Villaroya amb el Prof. Viret de Lyon. El 1.958 donava per primera vegada una conferència a la càtedra del meu estimat amic i col·lega Prof. Bermudo Meléndez, de Madrid.

És també al final del període (1.960) que vaig ésser nomenat Catedràtic de Paleontologia en unes oposicions per a les Universitats d'Oviedo i Granada. En guanyar-les vaig escollir la càtedra de la capital asturiana i en integrar-m'hi m'enduaia com a Adjunt el meu estimat col·laborador Dr. Truyols Santonja, el qual en traslladar-me jo a Barcelona va guanyar les oposicions a Oviedo on encara resideix.

ENCARA CINQ ANYS MÉS.

D'aquesta època és la col·laboració amb el Sr. Emiliano Aguirre, i després del trasllat a Barcelona, després de deixar la càtedra d'Oviedo per mort del D. Bataller que ocupava la de la ciutat comptal, amb la Dra. Joana M^a. Golpe Posse, de La Corunya, la qual passà a ocupar el càrrec d'adjunt de la Càtedra de Paleontologia de la Universitat de Barcelona. També és d'aquesta època la col·laboració amb el Germà Rafael Adrover, del Col·legi La Salle, gràcies al qual poguérem descriure espècies noves sobretot de la subconca de Terol.

De l'època d'Oviedo és un treball pròpiament de prehistòria que portava per títol «¿Es el Asturiense una "pebble culture" evolucionada». També un article a «Atlántida» de Madrid titulat «Este extraño apéndice que llamamos España». Això era a l'any 1.964. El nombre de treballs anava augmentant i arribava la xifra de més de tres-cents (en l'actualitat voreja els cinc-cents).

Comença en aquesta època la nostra relació profunda amb la Universitat de Montpel·lier i concretament amb els nostres col·legues Dr. Thaler (avui Director d'aquella Universitat) i el Sr. Hartemberger amb els quals havíem de mantenir al llarg dels anys un contacte constant. Feia poc que havíem descobert nivells amb mamífers fòs-

jils a la Serra de Montllobar (Eocèn) en les capes altes en les quals no s'havien trobat mai abans de nosaltres. Amb aquells autors havíem publicat una nota sobre el jaciment eocènec de Sossís a la conca del Noguera Pallaresa i amb el segon i el Dr. Heintz, de París, una altra de preliminar sobre un nou jaciment del Villafranchià, descobert a La Puebla de Valverde, a la província de Terol:

Hem de dir que, al llarg d'aquests anys i anteriors, s'havien publicat diverses tesis i tesines sota la nostra direcció. També cal que ressaltem la nostra actuació dins del camp de l'Evolució, de la labor científica i filosòfica del P. Teilhard de Chardin i la nostra col.laboració al Mapa Geològic Nacional a escala 1/50.000. Encara la nostra aportació al coneixement de la Biometria aplicada als mamífers. Assenyalem el nostre treball ja del 1.957 a «Estudios Geológicos» titulat «Un estudio goniométrico sobre la Evolución de los Fisípedos» seguit d'un altre sobre «Estudios masterométricos en la Evolución de los Fisípedos» que havia estat precedit d'un altre publicat a la revista «Evolution» de Nord-Amèrica en el volum X. núm. 3, corresponent a setembre del 1.956.

UNA ETAPA QUE POSA PUNT I APART. (1.965 - 1.969)

S'ha de fer constar aquí que les portes del professorat han obert noves fonts d'actuació científica. En iniciar-se aquest altre quinquenni que comença el 1.965 i que s'acaba ja dintre del període del Museu de la Ciutat, s'han traçat les bases cada vegada més àmplies de la col.laboració internacional que ha estat de debò molt intensa. Són molt nombrosos els contactes internacionals i ens visiten un gran nombre de personalitats científiques de tots els indrets d'Europa i d'Amèrica principalment. Són nombrosos els treballs que s'han realitzat en col.laboració fruit d'aquest «team work». En els anys 1.969 i 1.970 són molts els estudis i les notes signades per diversos autors i per nosaltres, referides a jaciments espanyols i estrangers.

Una conseqüència directa d'aquesta labor internacional és la nostra participació en unes expedicions paleontològiques a Tunis, dirigides pel nostre estimat col.lega del Museu de la Universitat de Boulder (Colorado) Pere Robinson i patrocinades per la Smithsonian Institution dels E.E.U.U. i que consten de quatre campanyes realitzades dels anys 1.967, 1.969 i una altra ja posterior a l'època del Museu, en 1.970.

DISTINCIONS I AJUDES.

Voldria que restés evident que si aquí parlem de distincions no és pas des del caire personalista, car s'admet que aquestes distincions han estat fetes atenent a la labor realitzada al Museu de la Ciutat. Entre elles hem de destacar l'Encomienda d'Alfons X el Savi, la Creu de Cavaller de l'Orde de les Palmes Acadèmiques (després també la de l'Ordre civil del Mèrit de França), el de membre corresponent de l'Institut di Paleontologia Umana de Roma, i de la «Gessellschaft Yeilhard» d'Augsburg, el títol de doctor «honoris causa» per la Universitat de Basilea i tantes altres. Però no puc deixar de pensar amb prioritat amb les distincions ciutadanes, entre les quals destaca (ja fora del marc del present estudi) la medalla d'or de la ciutat.

CONCLUSIÓ.

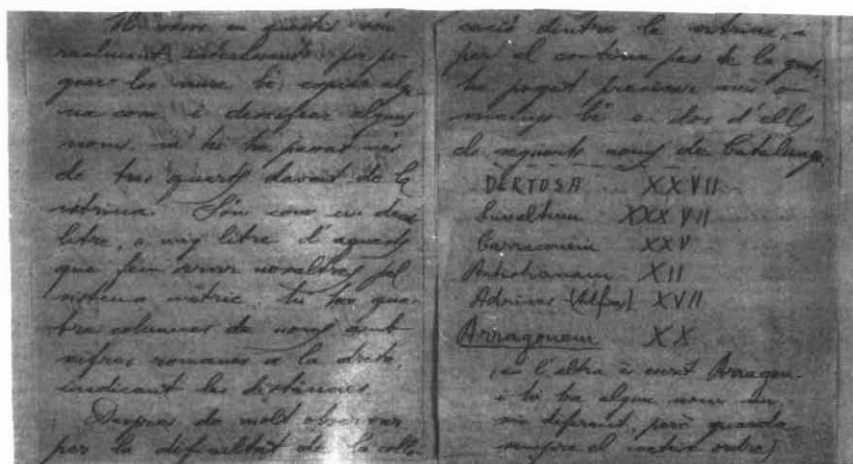
Fou una idea del distingit batlle de la ciutat Sr. Josep M^a. Marcet i Coll, que el Museu de la Ciutat del carrer de Sant Antoni havia resultat esquitit i que era necessari de treballar amb afany per tal d'aconseguir que la Ciutat tingués almenys tres Museus. Es evident que la Secció de Paleontologia s'havia quedat curta i necessitava més ampli espai per tal de desenvolupar-se. També era necessari establir un Museu d'Art. Doncs bé, aquests somnis són avui ja una realitat. Per bé que el d'Art rebassa de molt l'independització de la Secció de Paleontologia.

Era a finals de l'any 1.969 que es realitzava la inauguració oficial de l'Institut de Paleontologia ubicat al carrer de l'Escola Industrial. Fou la coronació d'un esforç continuat de més de dotze anys. Fou inaugurat pel President de la Diputació Sr. Josep M^a. de Muller i d'Abadal, per bé que les gestions ja havien començat amb l'anterior President, Marquès de Castellflorite.

L'edifici de nova planta té un caràcter d'estil molt modern i fou degut a l'iniciativa artística del malaguanyat arquitecte Sr. Baldrich, sobre terrenys cedits per la Caixa d'Estalvis amb la condició que fossin sempre la seu de l'Institut de Paleontologia.

La inauguració acadèmica tingué lloc el mes de febrer de 1.970 i fou presidida pel Prof. Jean Paul Lehman (traspasat en aquest any 1.981) i amb assistència de nombroses personalitats nacionals i estrangeres, moltes de les quals varen fer ús de la paraula. Assistí també el Cònsul d'Holanda a Barcelona qui tingué la gentilesa de condecorar-me amb la Creu de Cavaller de l'ordre d'Orange-Nassau cedida per la reina d'Holanda. Fou per a mi un gran honor, si bé sentia la nostàlgia del carrer de Sant Antoni.

És verament curiós l'itinerari seguit per les primeres troballes de mamífers fòssils a Sabadell i les seves rodalies, tal com l'hem anat seguint a través d'aquest article. Al cap de prop d'una centúria anirem a parar ja definitivament (si així plau Déu) a pocs metres d'on havien estat exposats a la primeria, a principis de segle pels malaguanyats Sr. Vila Cinca, Vicenç Renom, Pare Pere Rimblas i Lluís Mas al quals reto des d'aquí el meu homenatge cordialíssim.

Fragment de la lletra de 8 d'abril de 1934 en la que l'escolapi P. Llogari Picanyol donava compte al P. Pere Rimblas de les gestions fetes a Roma, en relació amb els Vasos Apol·linars, per compte del Museu.